

Proj 1486

O urejanju gospodarstva z gozdi.

260

Poljudno navodilo

za posestnike manjših gozdov in za upravitelje
samoupravnih, solastninskih, nadarbinskih in drugih
gozdov, ki so pod posebnim javnim nadzorom.

Sestavil

ing. Viktor Novak.

Ljubljana, 1933.

Založila kraljevska banska uprava Dravske banovine.

Kazalo

	Stran
Uvod	1
Kaj je namen in naloga urejanja gozdov?	2
O posestvenih razmerah in razpredelbi gozdov	9
O zalogi lesa (inventuri)	15
O prirastku v gozdovih	24
Kako čuvamo gozdove?	37
O načinu gospodarjenja	42
O obratovalni dobi (obhodnji)	46
Kako se določa etat ali lesna množina, ki jo namera- vamo sekati?	48
O načrtih za sekanje in vzgajanje gozdov	58
O gospodarski knjigi	60
Zaključek	62
Zgledi in pripomočki	63
Splošne pripombe	63
Prvi zgled	65
Drugi zgled	67
Tretji zgled	68
Četrty zgled	73
Peti zgled	76
Šesti zgled	82
Sedmi zgled	91
Vzorec predloga za sečnjo	98
Vzorec predloga za vzgajanje gozdov	100
Primer krajevnih débelnih tabel	102
Donosne tabele	103
Normalna zaloga lesa	111
Najvažnejša zakonita določila o urejanju gozdov	112

Uvod.

Gospodarjenje v gozdu se zelo razlikuje od gospodarjenja na polju. Kako neenaka je doba, v kateri dozori pridelek pri prvi in drugi gospodarstveni vrsti! Od žetve do žetve preteče v gozdu skoro stokrat tako dolga doba kot na polju, ako smemo imenovati sekanje zrelega lesa — žetev v gozdu.

Na njivi vidi gospodar že v jeseni, kako se je obneslo njegovo delo, ki ga je začel spomladi in nadaljeval poleti. Že prihodnje leto uporabi lahko svoje izkušnje in ponovi poizkuse, ki so se mu posrečili. Ogibal se bo tudi oprezno vseh pomot, ki jih je napravil tekom prejšnjih let.

Pri gozdu pa se pokažejo posledice gospodarjenja navadno po dolgih desetletjih. Napačno ravnanje z gozdom se maščuje šele pri otrocih in vnukih onega gospodarja, ki je napako zakrivil, in ne prizadene samo občutno, temveč tudi dolgotrajno škodo. Mnogokrat se izgubljenega ne more več popraviti.

Zato moramo vsako izpremembo in vsak poizkus v gozdnem gospodarstvu natančno preudariti. Ni zadosti, če mislimo pri tem samo na prva leta, ki sledijo poizkusu. Računati nam je z dobami celih človeških pokolenj. Treba nam je urediti gospodarstvo po izkušnjah svojih prednikov, po primerih iz drugih krajev in po svojih lastnih opazovanjih.

Večina naših gozdnih posestnikov ne pozna bistva in namena, ki ga ima ureditev gozdnega gospodarstva. Zaradi tega padajo na neplodna tla vsi nasveti, ki priporočajo ureditev. Tudi krogi, ki odločajo o splošnih smernicah našega narodnega gospodarstva, so premalo poučeni o potrebi urejanja gozdov. Dostikrat celo poklicni gozdarji ne vedo zadostno ceniti pomena in važnosti tega vprašanja,

ki se je obravnavalo pri nas le malokdaj in le mimogrede.

V srbohrvaščini je izšlo v novejšem času več knjig in člankov, ki se obširno bavijo s tem predmetom, tako na primer:

Ing. Ž. Miletic : Uredjivanje državnih šuma (Šumarski list 1924);

Hufnagl-Veseli-Miletić : Praktično uredjivanje šuma (Šumarski list 1925, 1926);

Dr. R. Haša : Uredjenje šuma i njegov odnos prema proizvodnji šuma (Šumarski list 1927);

Ing. M. Manojlovic : Metode uredjenja u teoriji i praksi (Šumarski list 1926);

Dr. G. J. Nenadić : Uredjivanje šuma;

V »Službenem listu« kraljevske banske uprave Dravske banovine z dne 26. oktobra 1932 (85. kos štev. 685.) so izšla »Navodila za urejanje državnih gozdov«, ki v slovenskem prevodu obravnavajo vsa važnejša vprašanja, ki se tičejo urejanja večjih gozdov po najnovejših izkustvih.

Ta literatura nudi obilo pripomočkov vsakomur, ki želi proučiti natančnejše ta del gozdarske vede.¹

¹ Namesto izraza »urejanje gozdov« čitamo ali slišimo včasih tudi »uravnava gozdnega obrata« po nemškem »Forst-Betriebs-Einrichtung«.

Kaj je namen in naloga urejanja gozdov?

Končni namen urejanja gozdov² je dvojen:

1. varovati in krepiti gozdna tla in 2. vzgojiti čimvečjo množino ter čimvišjo vrednost gozdnih pridelkov (lesa).

Kako dosežemo ta namen? Neobhodno je potrebno, da krenemo s svojim gospodarjenjem po gotovi, načrtani poti, katero je treba vnaprej dobro preudariti. Da se prepričamo, ali smo na pravi poti, moramo vpeljati v gozde tak red, da je mogoče presoditi, kakšne posledice so rodili naši ukrepi. Z drugimi besedami: gozd mora biti urejen v toliki meri, da lahko določimo, če so se vsled našega gospodarjenja tla izboljšala ali poslabšala, in če se je zvišala ali znižala množina in vrednost pridelka.

Kako je urediti gozde v različnih razmerah in kakšnih pripomočkov se je pri tem posluževati, uči posebna grana gozdarske vede, ki jo imenujemo nauk o urejanju gozdov.

Začetek te vede sega v čase, ko ni imel les še skoro nikake vrednosti. Gozd je služil tedaj v glavnem za preskrbo prebivalstva z drvmi. Podjetniki plavžev in topilnic, ki so potrebovali velike množine drv, so začeli zgodaj skrbeti, da jim ne bi pošlo potrebno kurivo v bližini njihovih podjetij. Razdelili so svoje gozdove na toliko razpredelkov, da so imeli vsako leto enako množino lesa na razpolago in da je drevje zopet doraslo na prvem razpredelku, ko so

² Gozde, ki jih gojimo za okras ali za ohranitev spomina na preteklost, imenujemo »p a r k e«. Ti v sledečih izvajanjih niso upoštevani.

posekali zadnjega. Začeli so z gozdom gospodariti trajno,³ to je: izkoriščali so svoje gozdove tako, kot da bi dvigali iz hranilnice vsako leto obresti naložene glavnice.

Prvo pobudo za urejanje gozdov je torej dala skrb za trajen donos. V novejšem času pa trajnost ni več glavni namen urejanja. Urejanje je potrebno vsakemu naprednemu gospodarstvu, pa naj se gozd izkorišča vsako leto enako ali v večjih presledkih (perijodično). Eno pa je na tem mestu važno pripomniti: trajno z gozdom gospodariti je sploh nemogoče, če ni urejen. Zato so prisiljeni vsi gozdni posestniki, ki hočejo ali morajo gospodariti s svojo posestjo trajno, da si uredijo svoje gospodarstvo s posebnim načrtom.⁴

Gozdno-gospodarski načrt se naziva tudi gospodarska osnova, gospodarski program ali regulativ. Novi predpisi za urejanje državnih gozdov poznajo: gospodarske načrte, začasne gospodarske načrte in inventarizovanje gozdov s programom sekanja. Načrt se da napraviti za male gozde brez posebnega truda in stroškov. Večino podatkov zbere lahko posestnik sam. S pomočjo navodil gozdarskega izvedenca si bo lahko tudi sam napravil dober in uporaben načrt. To velja zlasti za župne in druge nadarbinske gozde, ki so mnogokrat manjšega obsega, katerim pa zakon predpisuje trajno gospodarjenje.

Čim večje je gozdno posestvo, tem bolj težavna in zamotana je pravilna rešitev ureditve. Gospodarski načrti postanejo obširni, zahtevajo velika dela, temeljite strokovne izobrazbe in mnogo izkušnje, ter povzročajo tudi precejšnje izdatke. Izdatki pa so mnogo manjši kakor koristi, ki se kmalu pokažejo, če se gospodari po dobro zasnovanem načrtu. Na večjih posestvih, katerim v Sloveniji lahko prištevamo vsa posestva preko 100 ha obsega, si dobrega

³ Pomen trajnega gospodarstva je opisan v članku: Ing. A. šivica: »O vztrajnem gospodarstvu v gozdih«, sumarski list, l. 1926, šte. 7.

⁴ Glej § 56. in 57. zakona o gozdih z dne 21. XII. 1929.

in pravičnega gospodarjenja ni mogoče misliti, ako gozdovi niso z načrtom urejeni. Ploskev 100 *ha* gozda je že tako obširna, da posestnik, ki se peča po večini še s kakim drugim poslom, brez zasnovanega načrta ne more več obvladati gospodarstva. Gozdni čuvaji takih posestnikov imajo premalo strokovnega znanja, samostojnosti in časa, da bi skrbeli za napredek gospodarstva, če nimajo natančnih gospodarstvenih navodil. O tem se je lahko prepričati ob številnih prilikah.⁵ Že pri mnogo manjših gozdih kot 100 *ha* večina posestnikov nima zbranih niti najpotrebnejših podatkov, ki so pri dobrem gospodarstvu vsak čas potrebni. Gospodarski načrt ali osnova mora vsebovati vse za gospodarstvo potrebne podatke, jih zbrati in spraviti v tako obliko, da se jih more posluževati posestnik pri vsaki priliki, ne da bi zamudil veliko časa.

Posestnik potrebuje za pravilno in redno gospodarstvo v prvi vrsti natančen pregled o površini, parcelah, legi in mejah svojega gozda. Če so gozdne parcele velike, jih mora razdeliti v več delov, da si ustvari jasno sliko o gozdu in da brez težav ve, na katerem delu gozda se nahaja. Razdelitev gozda je tudi tedaj neobhodno potrebna, če se uravna izkoriščanje gozda po ploskvah in pri ureditvi grabljenja stelje ter paše v gozdu. Posestnik naj pozna tudi služnosti, ki obremenjujejo njegovo posest. Neverjetno veliko sporov nastane vsled tega, ker brezbrizni gospodar ne ve, do kam sega njegova posest in njegova pravica.⁶

Druga nič manj važna dolžnost vsakega gozdnega posestnika je, da ve, kaj ima v gozdu, to je: koliko lesa, kakšne vrste in kakovosti. Čudimo se trgovcu, ki ne ve, koliko ima blaga v zalogi in na prodaj. Prav slabo bo kupčeval prodajalec, ki si ne

⁵ Ugleden posestnik je zatrjeval: »Vem za vsako drevo v svojem gozdu«. Tekom istega dne se je izkazalo, da ne pozna niti vseh svojih gozdnih parcel.

⁶ Večkrat se ugotovi, da so se parcele, vpisane v zemljiški knjigi in vrisane v mapi, v naravi zelo zmanjšale ali so celo izginile, ker se posestnik s čuvaji vred ni brigal zanje.

bo pravočasno preskrbel predmetov, ki se dobro in hitro razpečajo, ali ki bo pozabil, koliko stare robe mu leži in trohni po policah in skladiščih. Trgovce, ki ne vodijo inventure ali zapiskov o zalogi blaga, imenujemo po vsej pravici malomarne in lahko-miselne. Nič manj malomarni in lahko-miselni pa niso gozdni posestniki, ki ne vedo, koliko kubičnih metrov lesa imajo v gozdu, ki ne mislijo na to, da je treba zalogo izpopolniti — to je posaditi sadike tam, kjer so nastale goljave, in ki ne vedo, koliko drevja jim gnije in se suši brez prirastka in haska. Veliko gozdnih posestnikov niti približno ne vé, koliko lesne množine imajo v gozdu, kakšne vrste lesa, koliko zrelega in za prodajo sposobnega, koliko prestarega in takega, ki iz njega ne bo nikoli nič prida. Za zgled naj bi jim služili nekateri manjši in skrbni gospodarji, ki imajo vsa debla po svojih gozdih prešteta, ki hite vsako prazno mesto posaditi in ki pridno trebijo plevel in sušice. Taki dobri gospodarji tudi ne bodo nasedli vsakemu prvemu lesnemu trgovcu, ki izkorišča nevednost in brezbržnost posestnikovo. Ni čuda, da hite z nakupovanjem posebno tuji trgovci, ki doma ne najdejo več tako lahko-miselnih prodajalcev. Že zadnji čas je, da se naši posestniki v tem oziru poboljšajo in da ne potujejo velike množine denarja po nepotrebnem v tujino.

Tretje, o čemer bi si tudi moral biti vsak dober gospodar na jasnem, je vprašanje: Koliko mi priraste lesa vsako leto v gozdu in kako bi se dal ta prirastek povečati. Če primerjate posamezna drevesa, za koliko so se odebelila in povišala v teku leta in desetletja, se kmalu prepričate, da prirastek ni povsod enak ter da je odvisen od posebnih razmer. V tem oziru se lahko naravi mnogo pomaga. Ravno prirastek igra najbolj važno vlogo pri umnem gospodarstvu in pri ureditvi gozdov.

Ako smo v svojem gozdu uredili posestne razmere, napravili seznam o zalogi lesa (inventuro) in presodili prirastek, smo opravili že velik del poslov, ki spadajo k ureditvi gozda. Temu morajo slediti še

dela, ki niso sicer manjšega pomena, vendar pa navadno manj težavna in ne tako obširna.

Omenim naj najprej skrb za sredstva in pripomočke, s katerimi nameravamo obvarovati svoj gozd pred različnimi nevarnostmi, kakor viharjem, požarom, mrčesom itd.

Dalje moramo preudarjati in se odločiti za najbolj prikladen način izkoriščanja. Ali bomo sekali na golo, prebirali ali uvedli oplojno sečnjo? Kako bomo spravljali les iz gozda? Ali bomo izkoriščali steljo v gozdu in koliko bomo pasli po gozdih živine in podobno? Pri svojih sklepih ne smemo nikdar pozabiti na končni cilj urejanja.

V zvezi z načinom izkoriščanja in gospodarjenja določimo tudi dobo, v kateri se sekanje najbolj izplača. Pri tem se vprašamo: v kateri debelini nam bo dalo povprečno drevo najvišjo ceno z ozirom na čas, ki ga potrebuje, da doraste do te debeline. Z drugimi besedami, ugotovili bomo dobo obratovanja v gozdu (obratovalno dobo).

Dalje se izračuna na podlagi prej omenjenih podatkov in preudarkov, koliko se bo sekalo v prihodnjih letih. Kdor namerava gospodariti trajno in dobivati vsakoletno približno enake dohodke iz gozda, si mora izračunati množino lesa, ki se bo vsako leto sekala (letni etat), po raznih načinih in metodah, katere uči znanost urejanja gozdov in o katerih se bo pozneje obširneje razpravljalo. Lažje stališče ima posestnik, ki seka samo od časa do časa (perijodično). Pa tudi ta mora biti poučen o tem, koliko bo mogel sekati lesa in v katerih razdobjih.

Ko smo si na jasnem glede časa in obširnosti izkoriščanja, določimo kraje v gozdu, kjer bomo sekali. Obenem si začrtamo smer, kako bomo zopet obnovili gozd — ali umetno s setvijo, saditvijo — ali bomo izbrali tak način gospodarjenja, da bo poskrbela za novo pomladitev gozda narava sama.

Končno spada v okvir gospodarskega načrta še gospodarska knjiga, v katero je treba zapisovati račune in dogodke, ki so važni za gozdno gospo-

darstvo. Ta knjiga mora biti urejena pregledno in odgovarjati razmeram. Pri manjših posestvih naj bo enostavna, pri večjih pa tako zasnovana, da so iz nje razvidne vse podrobnosti o izpremembah v gozdu.

Na kratko rečeno so torej naloge urejanja gozdnega gospodarstva:

1. urediti posestne razmere in po potrebi razdeliti gozd na posamezne manjše dele;
2. sestaviti seznam o zalogi lesa (inventuro);
3. proučiti prirastek gozda;
4. skrbeti za varstvo gozda;
5. določiti, na kakšen način naj se v gozdu gospodari;
6. ugotoviti obratovalno dobo;
7. določiti množino lesa, ki se bo sekal (etat);
8. izbrati kraje, kjer se bo sekalo, in skrbeti za pomladitev gozda;
9. pripraviti gospodarsko knjigo.

Vse te točke obravnavajo gospodarski načrti, ki so pa dobri le tedaj, če skušajo doseči izboljšanje gozdnih razmer in vrednosti pridelkov.

Načrti, katerih edini namen je gozd samo kar najhitreje izkoristiti ne glede na posledice, ki bodo nastale, so vredni najstrožje obsodbe.

O posestvenih razmerah in razpredelbi gozdov.

V Dravski banovini, kjer je že dolgo vpeljan zemljiški kataster, si posestnik lahko preskrbi podatke o zemljiščih, ki so njegova last.

Pri davčni upravi si da izgotoviti posestno polo o vsem svojem posestvu. V nji so navedene davčne občine, parcelne številke, številke zemlje-knjižnih vložkov, vrsta zemljišč (kultura), razred, po katerem se odmerja davek (ki je odvisen od dobrine ali bonitete tal), čisti donos in površina za vsako parcelo posebe ter skupno za vsako vrsto zemljišč.

Pri sodišču posestnik vpogleda v zemljiško knjigo, v kateri so vpisane pod vložnimi številkami lastništvo, pravice in bremena njegovega posestva. Na željo napravi za posameznika sodišče tudi iz-pisek iz zemljiške knjige.

Mape, ki so v njej vrisane vse posamezne parcele, ima katastrska uprava (evidenčni urad zemljarinskega katastra), ki proti primerni odškod-nini napravi preriske ali kopije zemljišč, za katere se zanimamo.

Vsakdo, ki ima le količak obširnejše posestvo, bi moral imeti posestno polo, izpisek iz zemljiške knjige in kopijo mape vedno pri roki.

Ko imamo imenovane listine, se prepričamo, če se vsi podatki skladajo. Ako zapazimo kakšno raz-liko,⁷ moramo iskati vzrok, radi katerega je nastala, in upoštevati pravilno stanje.

⁷ Dogodi se dostikrat, da je kaka parcela, ki je v res-nici pašnik, vpisana kot gozd in podobno.

Izkupilo za les in druge gozdne pridelke ali za prodano gozdno zemljišče naj se vsakikrat takoj pupilarno varno naloži.

B. Nadarbinski gozdovi.

Čl. 14. Pri nadarbinskih gozdih je postopati slično kot pri cerkvenih. Vendar pa veljajo glede nadarbinskih gozdov še sledeči posebni predpisi.

Čl. 15. Nadarbinar je upravičen jemati iz nadarbinskih gozdov brez nadaljnega kakršnegakoli privoljenja drva za kurjavo, kolikor jih potrebuje, ako to dopuščajo v smislu čl. 5. odobreni predpisi gospodarskega načrta, veljavnega za tekočo gospodarsko dobo. Isto velja glede dobave stelje, kakor tudi lesa za tehnično uporabo, potrebnega za vzdrževanje in popravila poslopij, spadajočih k nadarbinu, za vodovod itd.

Čl. 16. Po kritju rednih potrebščin, navedenih v čl. 21., more nadarbinar morebitni preostanek na določenem letnem donosu na lesu za tehnično uporabo in na drvah za kurjavo prodati.

Pri tej prodaji ima nadarbinar glede načina prodaje proste roke.

Ako bi pa nameravano izkoriščanje preseglo predpise gospodarskega načrta ter poseglo v substanco, je potrebno za to posebno privoljenje. Za ta slučaj veljajo razen tega določila naslednjih členov:

Čl. 17. Ako je posekanje gozda potrebno iz gozdno-gospodarskih ozirov (n. pr. dozorelost gozda) ali iz drugih razlogov, se ima postopati v smislu čl. 12., odstavek 1.

Izkupilo za prodani les se mora po odbitku stroškov prodaje in morebitne nasadbe v gozdu ter točasnemu nadarbinarju pripadajočega deleža plodonosno in pupilarno varno naložiti kot renta. Renta obsega vsakoletne obresti in del glavnice. Višino rente določi knezoškofijski ordinariat sporazumno z velikim županom in jo uživa nadarbinar toliko časa, da nastopi po gospodarskem načrtu določeni redni užitek iz gozda.

Glede prodaje nadarbinskega gozdnega zemljišča velja določba čl. 13.

Čl. 18. Ob vsaki izpremambi nadarbinarja, bodisi vsled smrti, ali vsled premeščenja, ugotovi pristojni gozdni nadzornik stanje nadarbinskega gozda z ozirom na določbe odobrenega gospodarskega načrta.

O morebitnih zalogah gozdnih pridelkov, katere so bile iz gozda v naprej vzete, torej še niso last nadarbinarja ali njegovih dedičev, veljajo določbe o razdelitvi pridelkov interkalarnega leta.

Čl. 19. Gospodje dekani morajo v svojih vsakoletnih poročilih posebej navesti, ali se ravna nadarbinar po teh predpisih. Vsak nadarbinar jamči s svojim lastnim premoženjem za morebitno nepravilno izkoriščanje ali drugačno oskodovanje nadarbinskih gozdov.«